# Projekt podstawy programowej dla szkoły branżowej I stopnia

# ETYKA

Etyka jest przedmiotem rozwijającym kompetencje niezbędne do świadomego kształtowania własnego życia, budowania relacji z innymi ludźmi oraz aktywnego uczestnictwa w życiu społecznym i obywatelskim. Kształtuje zdolność rozpoznawania i internalizacji wartości, podejmowania uzasadnionych decyzji moralnych oraz odpowiedzialnego działania wobec siebie, innych ludzi, wspólnot, środowiska przyrodniczego i przyszłych pokoleń. Wspiera rozwój refleksyjności, sprawczości, odpowiedzialności, krytycznego myślenia i dialogiczności.

Istotnym elementem kształcenia etycznego jest refleksja nad własnymi przekonaniami, doświadczeniami i wyborami, prowadzona w dialogu z innymi oraz przez analizę problemów moralnych pojawiających się w życiu osobistym i społecznym. Szczególną rolę odgrywają dialog, argumentacja i krytyczny namysł, umożliwiające rozumienie różnych stanowisk oraz formułowanie własnych sądów.

Przedmiot obejmuje pięć działów, spośród których pierwszy pełni funkcję narzędziową wobec pozostałych. „Przybornik etyki” wyposaża ucznia w narzędzia interpretacyjne, komunikacyjne i argumentacyjne niezbędne do prowadzenia refleksji moralnej, dlatego realizacja zawartych w nim wymagań szczegółowych ma następować podczas realizacji pozostałych treści. Pozostałe działy porządkują treści nauczania wokół kolejnych obszarów doświadczenia moralnego – od życia osobistego, przez relacje społeczne, po odpowiedzialność za środowisko przyrodnicze i współczesne wyzwania globalne. Taki układ umożliwia stopniowe poszerzanie perspektywy moralnej uczniów.

# ZAKRES PODSTAWOWY

## Cele kształcenia – wymagania ogólne

1. Rozwijanie refleksyjności moralnej oraz kompetencji poznawczych i językowych służących jej kształtowaniu.
2. Rozwijanie wrażliwości aksjologicznej i internalizacji wartości.
3. Kształtowanie postawy dialogicznej opartej na szacunku i trosce o dobro własne, innych osób oraz przyrody.
4. Rozwijanie sprawczości i odpowiedzialności moralnej.

## Treści nauczania – wymagania szczegółowe dotyczące wiedzy i umiejętności

## I. Przybornik etyki

Pytanie wiodące: Po co oraz jak myśleć i rozmawiać o dobru i złu?

Uczeń:

1) charakteryzuje, czym jest etyka, oraz rozważa relacje między moralnością, szczęściem i sensem życia;
2) charakteryzuje i stosuje pojęcia dotyczące wartości i postaw etycznych;
3) analizuje i ocenia działania lub postawy pod względem moralnym, korzystając z kryteriów moralnych oraz terminów etycznych, w tym: działanie nakazane, działanie zakazane, działanie dozwolone, działanie chwalebne;
4) w wypowiedziach dotyczących refleksji moralnej korzysta z podstawowych modeli refleksji etycznej opartych na pojęciach obowiązku, konsekwencji i cnoty;
5) rozpoznaje i analizuje problemy moralne oraz proponuje sposoby ich rozwiązania;
6) charakteryzuje postawę dialogiczności oraz podczas dyskusji tworzy warunki sprzyjające prowadzeniu dialogu;

7) rozważa problematykę odpowiedzialności w kontekście życia osobistego, życia społecznego, etyki środowiskowej oraz globalnych problemów społecznych;

8) stosuje reguły efektywnej komunikacji: regułę akceptacji rozmówcy, regułę aktywnego i życzliwego słuchania, regułę odpowiedzialności za wypowiadane słowa;

9) podczas tworzenia wypowiedzi wykorzystuje umiejętności logiczno-językowe: wyjaśnianie terminów, formułowanie pytań, formułowanie stanowiska i jego uzasadnienie;

10) w wypowiedzi argumentacyjnej wskazuje tezę i odróżnia ją od argumentów i kontrargumentów, ocenia argumenty pod kątem poprawności i mocy perswazyjnej.

## II. Etyka życia osobistego

Pytanie wiodące: Jak żyć dobrze i szczęśliwie?

Uczeń:

1) rozważa wybrane problemy życia osobistego dotyczące sensu życia i hierarchii wartości;

2) rozważa zagadnienia związane z rozwojem osobistym: kształtowaniem tożsamości, rozwojem charakteru oraz rozwijaniem umiejętności i zainteresowań;

3) rozważa rolę komunikacji, zaufania i szacunku w budowaniu relacji interpersonalnych;

4) rozważa rolę przyjaźni i miłości w życiu osobistym;

5) rozważa moralne aspekty ludzkiej seksualności, uwzględniając odpowiedzialność, wzajemny szacunek oraz poszanowanie własnych i cudzych granic;

6) dyskutuje nad znaczeniem wolności i samodzielności w podejmowaniu decyzji dotyczących własnego życia oraz nad zagrożeniami związanymi z konformizmem i presją społeczną;

7) analizuje wpływ mediów społecznościowych, przekazów internetowych i kultury popularnej na postrzeganie siebie, relacji interpersonalnych oraz podejmowane wybory.

## III. Etyka życia społecznego

Pytanie wiodące: Jak powinna funkcjonować dobra i sprawiedliwa wspólnota?

Uczeń:

1) rozważa znaczenie dobra wspólnego, solidarności i odpowiedzialności w życiu społecznym oraz wskazuje działania służące dobru wspólnemu w szkole, społeczności lokalnej lub środowisku pracy;
2) rozważa wybrane problemy społeczno-gospodarcze, wykorzystując wybrane koncepcje sprawiedliwości;
3) analizuje na wybranych przykładach napięcia między wolnością osobistą, odpowiedzialnością za innych i normami życia społecznego oraz wskazuje sposoby ich rozwiązywania;
4) rozpoznaje przejawy dyskryminacji, wykluczenia, uprzedzeń i nierównego traktowania oraz wskazuje sposoby odpowiedzialnego reagowania na nie;
5) rozważa wzajemne powiązanie ochrony praw człowieka, tolerancji i zaufania społecznego;
6) formułuje propozycje rozwiązań problemów moralnych związanych z funkcjonowaniem w przestrzeni cyfrowej;
7) analizuje moralne aspekty pracy i relacji zawodowych, rozpoznaje zachowania naruszające godność, uczciwość lub zasady równego traktowania oraz wskazuje sposoby zapobiegania im i reagowania na nie;
8) rozważa znaczenie rodziny i innych wspólnot w kontekście pytania o dobre życie oraz współczesne przemiany więzi rodzinnych i wspólnotowych.

## IV. Bioetyka i etyka środowiskowa

Pytanie wiodące: Jaka jest granica moralnie dopuszczalnej ingerencji w życie, zdrowie oraz środowisko przyrodnicze?

Uczeń:

1) rozważa przykładowe problemy moralne z zakresu bioetyki;

2) wskazuje i rozważa działania moralnie zakazane, nakazane i dozwolone wobec istot żywych i ekosystemów, uwzględniając perspektywę etyki antropocentrycznej i biocentrycznej;

3) rozważa problematykę praw zwierząt w odniesieniu do wykorzystywania zwierząt w badaniach naukowych oraz moralnych konsekwencji spożywania mięsa i korzystania z produktów pochodzenia zwierzęcego;

4) rozpoznaje wybrane chwyty erystyczne w debacie publicznej na temat zagadnień z zakresu bioetyki i etyki środowiskowej.

## V. Etyka wobec globalnych wyzwań społecznych

Pytanie wiodące: Jak troszczyć się o naszą teraźniejszość, by zadbać o wspólną przyszłość?

Uczeń:

1) rozważa działania moralnie nakazane i zakazane wobec osób migrujących i uchodźców, uwzględniając globalne przyczyny przemieszczania się ludności;

2) rozważa moralne aspekty sztucznej inteligencji oraz algorytmizacji i ich wpływ na życie społeczne i osobiste;

3) rozważa kwestie sprawiedliwości klimatycznej w kontekście kryzysu klimatycznego i konsumpcjonizmu zarówno w wymiarze systemowym, jak i indywidualnym;

4) rozważa koncepcję wojny sprawiedliwej w kontekście współczesnych międzynarodowych i wewnętrznych konfliktów zbrojnych.

## Wymagania szczegółowe dotyczące doświadczeń edukacyjnych

W ramach zajęć z etyki uczeń zdobywa doświadczenia edukacyjne, które przez swój praktyczny charakter wspierają wykorzystanie wiedzy przedmiotowej. Doświadczenia edukacyjne wzmacniają kompetencje fundamentalne i przekrojowe oraz rozwijają sprawczość ucznia.

W trakcie cyklu kształcenia uczeń:

1. co najmniej dwa razy w roku szkolnym uczestniczy w dociekaniach filozoficznych inspirowanych fragmentem literackim, krótkim filmem, opisem sytuacji problemowej lub eksperymentem myślowym, których celem jest wspólne poszukiwanie odpowiedzi na samodzielnie sformułowane przez grupę pytanie dotyczące zagadnień etycznych;
2. indywidualnie lub w grupie zbiera informacje na temat wybranego problemu bioetycznego, zdobyte informacje wykorzystuje do analizy tego problemu, a wyniki prezentuje w formie ustalonej z nauczycielem;
3. w grupie opracowuje propozycję zasad etycznych dla zespołu klasowego, zespołu zadaniowego, społeczności cyfrowej lub środowiska pracy.

Dodatkowo uczeń realizuje co najmniej jedno z następujących doświadczeń edukacyjnych:

1. angażuje się w działanie wolontariackie, a po zakończeniu wolontariatu dyskutuje o swoich doświadczeniach i wnioskach;
2. indywidualnie przygotowuje i przedstawia w formie ustnej lub pisemnej mowę argumentacyjną, prezentuje w niej swoje stanowisko i formułuje argumenty na rzecz bronionej przez siebie tezy w odniesieniu do wybranego zagadnienia etycznego;
3. w grupie przygotowuje debatę dotyczącą wybranego problemu etycznego i w niej uczestniczy;
4. w grupie wybiera święto związane z zagadnieniem moralnym i przygotowuje sposób jego upamiętnienia lub celebracji.

## Warunki i sposób realizacji

Punktem wyjścia pracy nauczyciela jest rozpoznanie zróżnicowanego doświadczenia uczniów oraz ich sposobu rozumienia wartości, norm, ocen moralnych i zasad dialogu. Realizacja przedmiotu wymaga stworzenia warunków do bezpiecznej, rzeczowej i otwartej rozmowy o problemach moralnych. Nauczyciel powinien zachować szczególną ostrożność przy omawianiu tematów wrażliwych. Uczeń ma prawo zachować dla siebie swoje przekonania, co nie może wpływać na ocenę.

Podstawą pracy na zajęciach są metody sprzyjające refleksji moralnej, argumentacji i współpracy: dyskusja, debata, dociekania filozoficzne, analiza dylematów moralnych, studium przypadku, praca z tekstami kultury, materiałami medialnymi i źródłami cyfrowymi. Należy ograniczać przekaz wykładowy i zapamiętywanie definicji na rzecz wspólnego wypracowywania rozumienia pojęć, analizy problemów oraz stosowania narzędzi etycznych w odniesieniu do sytuacji bliskich doświadczeniom uczniów.

Kolejność realizacji działów i wymagań szczegółowych jest dowolna i powinna być dostosowana do potrzeb, dojrzałości i zainteresowań uczniów oraz do warunków organizacyjnych, związanych zwłaszcza ze zmienną liczebnością grup, niekiedy międzyoddziałowych i międzyklasowych.

Szkoła zapewnia warunki do pracy w dialogu i współpracy, w tym możliwość aranżacji sali sprzyjającej rozmowie w grupie. Niezbędny jest dostęp do materiałów edukacyjnych, tekstów kultury, aktualnych źródeł informacji oraz technologii informacyjno-komunikacyjnych. Nie należy oceniać osobistych przekonań uczniów, lecz argumentację, analizę problemów, korzystanie ze źródeł i uczestniczenie w dialogu.